

International Journal of Languages' Education and Teaching

ISSN: 2198 - 4999, Doi Number: 10.18298/ijlet.603

Year 4, Issue 2, August 2016, p. 125-142

A STUDY ON APPROPRIATENESS OF LISTENING ACTIVITIES IN TFL COURSE BOOKS RELATED TO THE COMMON EUROPEAN FRAMEWORK FOR REFERENCES ¹

Gülden TÜM ²

ABSTRACT

Listening is defined as understanding, interpreting, evaluating, organizing, fixing ideas put forward in communication between listener and speaker, and identifying valuable ones to be stored in memory (Taşer, 2002: cited in İşcan and Aydın, 2014). At the initial learning stages, language skills to which learners are exposed are perceptive skills, namely reading and listening to have vital importance for helping them recognize vocabulary and perceive pronunciation correctly. After detecting vocabulary, learners are expected to understand and convey messages in their target language. This is merely realized by foreign language learners who improve their listening skills in target language; hence, they express their ideas more clearly, accelerate their language skills, and maintain mutual conversation and monologues dramatically underlined in Common European Framework for References (CEFR). Even though there have been studies on Turkish teaching textbooks, study based on listening skills are not encountered in the field. Therefore, the aim of this study is to investigate to what extent the listening activities in the Turkish course books cover the scales of CEFR, make a comparative study among the books and provide suggestions. At the end of the study, it is found that the guidance (headings/directions/guidelines) in instruction parts and the activities in the listening parts lack to embolden learners and motivate them to communicate before, during, and after listening activities.

Key Words: Teaching Turkish as a foreign language, listening skills, course books, CEF.

YABANCILARA TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDAKİ DİNLEME ETKİNLİKLERİNİN AVRUPA ORTAK BAŞVURU METNİNE UYGUNLUĞU ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA

ÖZET

Dinleme, konuşmada ileri sürülen düşünceleri anlamak, yorumlamak, değerlendirmek, organize etmek, aralarındaki ilişkileri saptamak, bellekte saklamaya değer bulunanları seçip ayırmak olarak tanımlanmaktadır (Taşer, 2002: akt. İşcan ve Aydın, 2014). Öğrenmenin ilk aşamalarında, öğrencinin yabancı dil öğrenirken hedef dile maruz kaldığı ilk beceriler okuma ve dinleme olan alımlamalı becerilerdir. Dinleme öğrencinin duyduğu kelimeleri tanması ve kelimelerin telaffuz özelliklerini doğru algılayabilmesi için önemlidir. Algılamadan sonra da öğrencinin hedef dilde dinlediği bir iletiyi doğru olarak anlaması ve mesajı iletebilmesi beklenir. Ancak öğrendiği dilde dinleme becerisini geliştirebilen öğrenciler kendilerini daha iyi ifade edebilirler ve Avrupa dil ölçeğinde önemle vurgulanan sözlü anlatım ve karşılıklı tartışmayı sürdürdürebilme becerisini harekete geçirirler. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarla ilgili çalışmalar olmasına rağmen dinleme becerilerinin etkin kullanımıyla ilgili çalışmalara rastlanmamıştır. Bu çalışmanın amacı, yabancı dil Türkçe kitaplarında yer alan dinleme metinlerinin Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Başvuru Metnine ne derece uygun olduğunu ortaya koymak ve kitaplar arası karşılaştırmalı bir çalışma yaparak önerilerde bulunmaktır. Çalışmanın sonucunda yabancı dil Türkçe öğreten kitapların yönerge ve dinleme etkinliklerinin öğrencilerin dinleme becerilerini harekete geçirmede yetersiz kaldığı bulunmuştur.

Anahtar Kelimeler: Türkçenin yabancı dil olarak öğretilmesi, dinleme becerisi, Avrupa Dilleri Ortak Başvuru Metni.

¹ Bu çalışma 20-21 Mayıs, 2016 tarihleri arasında Almanya Münih'te düzenlenen 2. Uluslararası Yabancılar Türkçe Öğretimi Kongresi'nde bildiri olarak sunulmuştur.

² Yrd.Doç.Dr., Çukurova Üniversitesi, İngilizce Bölümü.

1. GİRİŞ

Dil öğrenme bireyin çevresiyle etkileşimi sonucu oluşur ve böylece bilgi, beceri, tutum ve değerler edinilir. Birey öğrenme esnasında çevresinden kendisine iletilen verileri değerlendirerek bilişsel, duyuşsal ve davranışsal tepkide bulunur. Öğrenimin gerçekleşmesinde ve kalıcı olmasında çevresiyle etkileşim önemlidir (Vygotsky, 1978) ve öğrenme dinleme becerisi sayesinde daha kalıcı olur. Bacanlı (1999) kalıcı değişimin yaşantı yoluyla davranışlarda oluştuğunu savunur. Yaşantı yoluyla davranışın oluşmasının birinci basamağı bildirişimdir ve dinleme yoluyla bildirişim olumlu gerçekleşir. Dinleme; konuşan kişinin vermek istediği iletiyi pürüzsüz olarak anlayabilme ve söz konusu uyarana karşı tepkide bulunabilme etkinliğidir (Demirel ve Şahinel 2006: akt. İşcan ve Aydın, 2014). Özbay (2005) dinlemeyi “konuşan ya da sesli okuyan bir kişinin vermek istediği sözlü mesajları doğru anlayabilme etkinliğidir” olarak tanımlarken Güneş (2007) dinlemenin bilişsel tarafını vurgulayarak işitilenleri anlamak için gerçekleştirilen zihinsel etkinliklerin bütünü olduğunu altını çizer. İşcan ve Aydın (2014: 318) ise tüm bu tanımları üst düzey zihinsel becerileri harekete geçirmek amacı taşıyan bilinç kontrolü altındaki bir süreç olarak belirtir. Bu tanımlardan da anlaşılacağı gibi dinleme aslında edilgen değil etken bir işlemdir. Sadece ana dili değil yabancı dili geliştirirken de birey çevresinden duyduğu ve öğrendiği kelimeleri kullanarak kendi düşüncelerini anlatabilme ve yazılanları anlayabilme yeteneğini iletir. Zira dinlediğini yazabilmek ve düşündüğünü ifade edebilmek için öğrencinin gerek anadilinde gerekse yabancı dilde iyi bir dinleyici olması gerekir. Özellikle de farklı dil ailelerinden gelen, alfabeleri farklılık gösteren öğrencilerin oluşturduğu çokuluslu sınıflarda dinleme daha da önem kazanmaktadır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde dinleme becerileriyle ilgili çalışmalara bakıldığında bu alanda yapılan yüksek lisans ve doktora çalışmalarının da sınırlı olduğu görülmektedir (Büyükkiz, 2012: 209; Göçer, Çaylı ve Çavuş, 2016).

Tablo 1. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme Becerileri Alanında Yapılan Yüksek Lisans ve Doktora Çalışmaları (1981-2015)

Yıllar	Yüksek Lisans		Doktora	
	N	%	N	%
1981-2000	0	0	0	0
2001-2005	0	0	0	0
2006-2012	3	3,49	0	0
2013-2015	1	1,16	1	1,16
Toplam	4	5,65	1	1,16

Tablo 1’de gösterildiği gibi dinleme alanında yapılan çalışmalar oldukça sınırlı sayıdadır. Ancak, Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde son yıllarda dinleme becerileri alanında yayınlanan makalelerin sayısında da artış gözlenmektedir. Örneğin, bu alanda yapılan çalışmalar dikte ve yabancı dil olarak Türkçe öğretimi (Bozkurt, Bülbül ve Demir, 2014), dinleme etkinlikleri ve sözcük

öğretimi (Tüfekçiođlu, 2014), Türkoloji Bölümü öğrencilerinin dinleme becerilerinin ADOÇ açısından değerlendirilmesi (Erdem ve Yakıcı, 2015), dinlediğini ve okuduğunu anlama becerisinin gelişimi (İsakoviç ve Arslan, 2015), dinleme becerisine yönelik üstbilişsel dereceli puanlama anahtarı (Melanlođlu, 2015) ve müzik klipleriyle bazı ünlem kelimelerinin öğretimi (Aytan ve Kılıçarslan, 2015) gibi çeşitlilik göstermektedir. Yapılan bu tür çalışmaların artması bireylerin dinleme stratejilerini geliştirmesini sağlayacak ve iletişimin sağlıklı sürekliliğine katkıda bulunacaktır. Çünkü dinleme stratejileri; dinlediğini anlama başarısını sağlayan *algılama stratejileri, dil becerileri, dünya bilgisini kullanma, bilgiyi algılama, sınıflandırma, ayıklama ve konuşanla etkileşime girme* gibi çeşitli eylemleri kapsar. Algılama stratejileri sesbirimleri ayırt etme; sesbilgisel eksilteleri bilme; sesletim kurallarını ve bürün öğelerini bilme olarak tanımlanırken dil becerileri ise sözcük ve sözcük öbeklerinin tanınması, sözcük ve sözcük gruplarından anlam kurma, sözdizimini kavrama, cümleleri yapılandırabilme ve farklı yapıları tanıyarak anlam kurmayı ifade eder. Dünya bilgisini kullanma söz konusu olduğunda jest, mimik gibi kültürde yer alan dil dışı öğeleri bilme, temel ihtiyaçlar söz konusu olduğunda o alanla ilgili konuşma kalıplarını bilme, ikili konuşma kalıplarını bilme ön plana çıkmaktadır. Bellek starejileri yoluyla bilgiyi algılama, belleğindeki bilgileri geri çağırarak kıyaslama ve gerektiğinde bu bilgiler ışığında iletişimi sürdürebilme ve konuşanla etkileşime girebilmedir (Oxford, 1990). Dolayısıyla öğrencilerin etkili iletişim becerilerini geliştirmek için dinleme üzerine daha çok çalışma yapılması gerekliliği aşikârdır.

Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinleme

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde önemli, zor ve en çok kullanılan dinleme becerisi bir yandan öğrencinin iletişim kurmasına olanak sağlarken diğer yandan da zihinsel yapılandırmanın sonucu kendi için yararlı bilgileri değerlendirip belirli yapılara dönüştürerek işlemesi, aktaracağı bilgilerin önemli kısmını yapılandırarak sunması gibi özellikleri içerir. Bunun yanı sıra öğrencinin hedef dilde duyduğu kelimeleri tanınması ve telaffuz özelliklerini doğru algılayabilmesi için maruz kaldığı ilk beceridir. Dinleme becerilerinin etkili sonuçlanması için derslerde üç farklı uygulama yapılır: a) dinleme öncesi yapılan etkinlikler, b) dinleme sırasında yapılan etkinlikler ve c) dinleme sonrası yapılan etkinlikler. Dinleme öncesi yapılan etkinlikler öğrencilerin hedef dile fiziksel ve zihinsel olarak hazırlandıkları bir süreçtir. Dinleme sırasındaki etkinlikler öğrencilerin hedef dile yoğunlaşması, zihninde oluşan sorulara cevap bulabilme fikrinin oluşması, bütünü anlamaya ve ana fikri bulmaya çalışması olarak tanımlanır. Dinleme sonrası etkinliklerde öğrencilerin ana fikir ve yardımcı fikirleri çıkararak soruları değerlendirme, yorumlama ve içselleştirerek sunması beklenir (Güneş, 2007: akt. İşcan ve Aydın, (2014). Bu üç farklı sınıflandırma öğrencilerin dil gelişimini hızlandırması açısından önemlidir ve Bloom Taksonomisi'nin de özelliklerini taşıyarak öğrenimin en üst seviyede kazanılması için etkinlik türleri kayda değer yer tutar. Dinleme becerileri ile ilgili etkinlikler *dinleme/izleme* ve *dinleme* olarak iki kısımda açıklanabilir. Dinleme/izleme; öğrencilerin dinleme esnasında metinleri izleyerek yapmış oldukları okuma, ek tamamlama, işaretleme, tablo doldurma, eşleştirme, çoktan seçme, sıralama, bulma cevap verme, yazma gibi çeşitli etkinlikleri içermektedir ve bu tür çeşitlilik çokuluslu sınıflardaki öğrenci farklılıklarına hitap etmektedir. Ancak bu etkinlikler sadece belirli bilgiyi bulma, tanıma ve

keşfetme olarak nitelendirilir. Dinleme etkinlikleri ise dinleme sonrası öğrencilerin duydukları bilgileri bilişsel düzeyde zihinlerinde kodlayarak anlamlandırdıkları ve sınıflandırdıkları etkinlik olup tablo doldurma, çoktan seçme, boşluk doldurma, sıralama, bulma, D/Y işaretleme, yanlış düzeltme, sorulara cevap verme, işaretleme ve özetleme gibi çeşitlilik gösterir. Bu tür etkinlikler ayrıntılı anlama, akıl yürütme ve ana fikri bulma açısından önemlidir. Bu iki sınıflandırmanın ders kitaplarındaki dağılımının eşit olması bir taraftan seçici dikkat, göreve odaklanma ve gruplama gibi bilişüstü ve bilişsel stratejileri harekete geçirirken diğer taraftan da öğrencilerin problemi tanımlamaları, ayrıntılandırmaları ve çıkarım yapmalarını sağlayarak etkili iletişim kurmalarına olanak sağlar. Böylece yabancı dili geliştirirken de bir anlamda konuşanla etkileşime girer, aksan ve hız gibi farklı konuşma özellikleriyle baş etmeye çalışır, konuşucunun niyetini doğru belirleme çalışır, ses tonu ve tempo gibi bürünsel ipuçlarını tanıma sürecini gerçekleştirir (Alderson, Figueras, Kuijper vd, 2009). Bir taraftan çevresinden duyduğu ve öğrendiği kelimeleri kullanarak kendi düşüncelerini anlatabilme ve yazılanları anlayabilme yeteneğini geliştirirken diğer taraftan da dinlediğini yazabilmek ve düşündüğünü ifade edebilmek için iyi bir dinleyici olma özelliğini gerçekleştirir. Zira konuşmanın zaman alması bireyin somut örneklerle başlayarak soyut ifadelerle geçme sürecinden kaynaklanmaktadır. Ancak unutulmaması gereken en önemli nokta, dinleme/izleme ve duyma/işitme arasındaki ayrımsamanın öğretmen ve öğrenci tarafından farkedilmesi gereğidir. İşcan ve Aydın (2014) dinlemeyi düşünce etkinliğine dayalı ve bilinçli bir süreç olarak vurgularken Ünalın (2006) işitmeyi doğal bir sürecin sonucu olarak belirtmekte ve kişinin iradesiyle olmayan, insanın kulağı aracılığıyla beyine giden her türlü ses unsuru olarak belirtmektedir (Akyol, 2006: akt. İşcan ve Aydın, (2014: 319). Burada işitme ile dinleme arasındaki farkı ayrımsamada hiç şüphe yok ki öğretmene büyük görev ve sorumluluklar düşmektedir. Birincil görev öğretmenin kendi dilini çok düzgün kullanması ve öğrenciye net örnekler sunmasıdır. Bunun yolu da öğretmenin öğrencinin hedef dili bilme düzeyine uygun sözcük ve cümleleri kullanmasından geçer aksi takdirde öğrenci bellek stratejilerini harekete geçiremez, öğretmen ise gereksiz bir zaman kaybıyla karşı karşıya kalır. Bu nedenle öğretmenin sabırlı bir yaklaşım sergileyerek Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Başvuru Metninde (ADÖM) yer alan dil kullanımları ve yapılarını, bu yapıların düzeylerini göz önünde bulundurması ve içselleştirmesi ayrıca öğrettiği hedef dilin öğrencinin merkezinden bulunduğu çevreye göre söz dağarcığı ve cümle yapısı kullanmasına özen göstermesi gerekmektedir.

Yabancı dil Olarak Türkçe Öğretiminde Avrupa Ortak Başvuru Metni

Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde öğrencilerin dinleme/izleme alışkanlığının kazandırılması için öğretmenlerin ADÖM'de belirtilen ve önerilen yeterlik düzeylerini içselleştirmiş ve uygulamaya koymuş olmaları büyük önem taşır. ADÖM dinlemenin genel amaçlarını belirleyen bu düzeyleri aşağıdaki şekilde vurgulamaktadır:

- A1:** 1 Basit ve net olarak yöneltilen soru ve yönergeleri anlayabilme; 2selamlaşma ve tanışmayla ilgili günlük dildeki basit ifadeleri anlayabilme (günaydın, iyi akşamlar vb.); 3çok yavaş ve net bir şekilde konuşulduğunda kendisi, ailesi ve tanıdığı kişiler ile ilgili sözcükleri ve ifadeleri anlayabilme; 4sınıfta ve evde en çok kullanılan nesnelerin adını anlayabilme ve 5sayıları, fiyatları, saatin kaç olduğunu ve gün, hafta, ay, yıl ile ilgili ifadeleri anlayabilme (s. 29),

- A2:** 1Temel kişisel ihtiyaçlarıyla ilgili basit ifade, soru ve bilgileri anlayabilme (örneğin, alışverişte, lokantada, doktorda vb.); 2 günlük hayatta ilgi alanına giren konularla ilgili basit sözcük ve ifadeleri anlayabilme (örneğin, hobi, sosyal yaşam, müzik, televizyon vb.);
- 3kaydedilmiş sesli mesajlardaki temel bilgileri anlayabilme (CD, telesekreter vb.); 4görsel olarak da desteklendiğinde televizyondaki haberlerin ve filmlerin temel konusunu anlayabilme; 5basit yer ve yön tariflerini anlayabilme (yürüyerek veya toplu taşıma araçlarıyla gidilebilen); 6yavaş ve anlaşılır konuşulduğunda bir tartışmanın ana konusunu anlayabilme (s. 39),
- B1:** 1Kimi zaman bazı sözcük veya tümcelerin tekrarını istemek zorunda kalsa da günlük konuşmaları takip edebilme; 2oldukça yavaş ve anlaşılır konuşulduğunda güncel veya ilgi alanına giren konularla ilgili radyo yayınlarının ana fikrini anlayabilme; 3yavaş ve standart dilde konuşulduğunda konusuna aşina olduğu televizyon programlarını ve fiillerinin ana hatlarını anlayabilme; 4bir konuşmayı veya kısa bir öyküyü takip edebilir ve daha sonra neler olabileceğine ilişkin varsayımlarda bulunabilme; 5günlük hayatta kullanılan aletlerin kullanım kılavuzunda yer alan basit teknik bilgileri anlayabilme (s. 49),
- B2:** 1Standart dilin kullanıldığı bir konuşmayı, gürültülü bir ortamda geçse dahi ayrıntılarıyla anlayabilme; 2uzmanlık alanına giren bir dersi, konuşmayı veya sunuyu açık ve anlaşılır olduğunda anlayabilme; 3standart dildeki bir radyo programında konuşmacının ses tonundaki iniş ve çıkışlardan vs. verilmek istenen duyguları anlayabilme; 4televizyonda yayınlanan standart dildeki belgeselleri, röportajları, tiyatro oyunlarını ve filmlerin çoğunu anlayabilme; 5ilgi alanına giren ve standart dilde gerçekleşen tartışmalardaki somut ve soyut ifadeleri anlayabilme, 6metni daha iyi anlayabilmek için, metinde bulunan ipuçlarını kullanarak anladığını kontrol etme ve ana fikri ortaya çıkarma gibi farklı dinleme tekniklerini kullanabilme (s. 59),
- C1:** 1Hedef dilin ana dil olarak konuşulduğu ortamlarda geçen hararetli sohbetleri takip edebilme; 2pek çok sunuyu, tartışmayı ve açık oturumu oldukça rahat takip edebilme; 3sesin anlaşılmasının zor olduğu istasyon, stadyum gibi ortamlardaki duyuruları ayrıntısıyla anlayabilme; 4konuşmalardaki üslubu ve çeşitli anlatım biçimlerini (deyim, argo, mecaz gibi) kavrayarak günlük dilin çoğunu anlayabilme; 5 argo ve deyimlerin çok kullanıldığı filmleri ve radyo yayınlarını anlayabilme; ve 6günlük hayatta kullanılan aletlerin tanıtımı ve kullanma kılavuzunda yer alan teknik bilgileri ayrıntılarıyla anlayabilme (s. 69),

- C2: ıBir dersi, sunu ya da semineri, hızlı ve akıcı olsa bile rahatlıkla anlayabilme; 2günlük gerçek durumlardaki veya medyadaki şive veya argo içeren konuşma dilinin her türünü anlayabilme; 3yabancı sözcük ve terimleri içeren uzmanlık alanına yönelik konuşmaları takip edebilme (Yetişkinler İçin Avrupa Dil Portfolyosu, TÖMER)

ADÖM dinlemeyi işitsel alımlama faaliyetleri olarak değerlendirir ve dinleme sebeplerini de a) anafikir, b) belirli bilgi, c) ayrıntılı anlama ve ç) akıl yürütme v.s. olarak sınıflandırır (MEB Çeviri Komisyonu, 2009: 64-65). Ayrıca dinleme faaliyetleri içinde *genel işitsel anlama, anadili konuşan kişiler arasındaki etkileşimi anlama, canlı bir izleyici kitlesinin üyesi olarak dinleme, duyuru ve yönerge dinleme, işitsel medya ve kayıtları dinleme* gibi tanımlayıcı ölçekler de sunulmaktadır. Böylece öğrenciler alımlama stratejileri ile belirli bağlamda verilen ipuçlarını, verilen iletinin önemini ve temsilini ayırmasar. Hiç şüphesiz, bu ayırmsamanın gerçekleşmesi için belirli bir sürenin geçmesi gerekmektedir. Dinleme seviyesinin artmaya başlaması da zaman alan bir süreç olduğundan ADÖM metin düzeyleri de kendi içerisinde A1, A1+, A1++, A2, A2+, A2++ gibi farklılıklar gösterir (MEB Çeviri Komisyonu, 2009: 31-32). Öğrencilerin hedef dildeki dinleme becerisinin geliştirilmesinin yanısıra sınıfta öğrencinin bağımsız kullanıcı olması da beklenir. Böylece Türkçe öğretmeni öğrenciyi düzeyine göre yönlendirerek dildeki kolay alımlama koşullarını sağlar ve belirli bir çerçeve içerisinde hazırlanan dinleme metinleriyle öğrenciler de metinde geçen bilmedikleri sözcüklerin anlamlarını tahmin edebilir bir duruma gelebilir.

Yabancı dil Olarak Türkçe Öğretiminde Ders Kitapları

Ders kitapları materyallerin bir düzen içerisinde sunulduğu öğrenciler için de dil becerilerinin yapıldığı bir kaynaktır. Aynı zamanda öğrencilere dil bilgisi, kelime ve sesletim için bir kaynak oluştururlar. Dahası öğrenciler için bir izlen ve bireysel çalışma için imkân sunarlar (Cunningsworth, 1995). Richards (2001) ise kitapları öğrenme ortamını ilginç ve eğlenceli hale getiren CD, kaset, video vb. çeşitli öğrenme kaynakları sağlayan bir kaynak olarak belirtir. Ders kitapları öğrencilere bilgi aktardıkları için öğretme ve öğrenmede hayati önem taşır. Yabancı dil olarak Türkçe öğretiminde hazırlanan ders kitapları son yıllarda artmıştır ve bunun nedenlerinden birisi Türkçe öğrenmek isteyen öğrencilerin farklı gereksinim ve bilgilere ihtiyaç duymasdır (örneğin; ticari, eğitim, sağlık vb. belirli alanlarda bilgi ya da beceri kazanma). Dolayısıyla bu ihtiyaca cevap vermek için değişik alanlarda Türkçe kitap yazılması doğaldır. Zira bu alanda yazılan tezler eksikliklerin ortaya çıkarılarak giderilmesi bakımından da yön göstericidir. Son yıllarda ders kitaplarıyla ilgili çalışmaların fazlalığı dikkat çekmektedir (Göçer, Çaylı ve Çavuş, 2016). Daha önceki çalışmalarda Türkçenin yabancı dil olarak öğretimi ile ilgili genel sorunlar ve tarihçesi üzerinde çalışmalar söz konusuysen özellikle 2013 ve 2015 yılları arasında Türkçenin öğretimiyle ilgili yüksek lisans, doktora ve alan çalışmalarında ders kitapları ve beceriler konusundaki artış aşağıda tabloda yer almaktadır.

Tablo 2. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Yapılan Ders Kitapları ve Dinleme Becerileriyle İlgili Çalışmalar (2013-2015)

	2013			2014			2015		
	Makale	YL	DR	Makale	YL	DR	Makale	YL	DR
Ders kitabı	1	2	-	8	3	-	21	4	-
Beceriler	9	3	1	8	3	2	37	6	1
	10	5	1	16	2	2	58	10	1
	16			20			69		
Toplam	109								

Tablo 2’den de anlaşılacağı gibi 2013 ve 2015 yılları arasında yapılan ders kitabı ile ilgili çalışmalar yıllar arasında farklılık göstermektedir (2013 yılında 3; 2014 yılında 11; 2015 yılında 25). Ders kitabı ve beceriler ile ilgili toplam 109 çalışmanın 16 tanesinin 2013 yılında; (2 YL ve 1 makale ders kitabıyla ilgili; 1 DR, 3 YL ve 9 makale beceriler ile ilgili), 20 tanesinin 2014 yılında (3 YL ve 8 makale ders kitabıyla ilgili; 2 DR, 3 YL ve 8 makale beceriler ile ilgili); ayrıca 69 tanesinin 2015 yılında (4 YL ve 21 makale ders kitaplarıyla ilgili; 1 DR, 6 YL ve 37 makale beceriler ile ilgili) yayınlanmış olduğu görülmektedir.

Yabancı dil öğretimi alanında ‘Mükemmel kitap yoktur, ancak amaç; belirli bir öğrenci grubuna uyacak en uygun olanı bulmaktır (Grant, 1987: 8). Dolayısıyla, kitaplarda olması gereken dinleme becerileriyle ilgili özellikleri sekiz başlık altında sıralamak mümkündür:

1. Öğrencinin ilgi alanı, gereksinimi ve seviyesine uygun olmalı,
2. Öğrencilerin dilsel becerisini geliştirecek nitelikte olmalı,
3. Metnin dinleme süresi ve metni seslendirenlerin konuşma hızı öğrencinin yaş, gereksinim ve seviyesine uygun olmalı,
4. Aynı temada birden fazla dinlemede materyal türleri farklı olmalı,
5. Türkçenin anlatım zenginliklerini ve güzelliklerini yansıtmalı,
6. Dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirecek nitelikte olmalı,
7. Öğrencinin kazanımlarının değerlendirilmesi izleneye göre yapılandırılmalı,
8. Dinleme materyallerinin ölçme ve değerlendirilmeleri öğretimin standartlarına uygun olmalı.

Ders kitapları hazırlanırken dikkate alınması gereken bu özelliklerin yanı sıra *biçimsel, bilimsel ve dilbilgisi kullanımı* açısından da ele alınmalıdır. Biçimsel değerlendirme; temanın sunuluşu, temanın uzunluğu, görseller, alıştırmalar, dilyapılarının sunumu, dört becerinin ünite içindeki dağılımı, mevcut olan metotları kapsarken bilimsel değerlendirme ise temanın kullanım ilkelerinden anlamlılık, algıda değişmezlik, derinlik, öğrenciye uygunluk, kapalılık ve görelige sunulmasıdır. Dilbilgisi kullanımında ise yapıların basitten karmaşığa, somuttan soyuta, kullanılan dilin öğrenci seviyesine ve algısına uygunluğu, çok örneklik, becerilerin dersin amacına ve hedef davranışa uygunluğu, becerilerin birbiriyle anlamlı ve tutarlı şekilde öğrenmeyi pekiştirici özelliği taşıması, alıştırmaların bireysel farklılıkları gözönünde bulundurması ve alıştırmaların birbiriyle

birleştiricilik ilkesine göre hazırlanmasıdır (Duman, 2013). Alan yazına bakıldığında, ders kitaplarının karşılaştırılmasıyla ilgili çalışmalar fazla gibi görünse de (A1-A2) ders kitaplarının ADÖÇ'e uygunluğu açısından değerlendirilmediği görülmektedir.

Araştırmanın amacı

Bu çalışmanın amacı, yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda yer alan dinleme becerileriyle ilgili uygulamaların ADÖÇ'e uygunluğunun ne oranda olduğunun ortaya konulmasıdır. Problemin alt başlıklarını oluşturan sorular şunlardır:

1. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda yer alan dinleme becerileriyle ilgili uygulamalar ADÖÇ'ün amaç ve kazanımlarına uygun mudur?
2. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda yer alan dinleme becerileriyle ilgili etkinliklerin çeşitliliği ve sayıları ADÖÇ'ün önerilerine uygun mudur?
3. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda yer alan dinleme etkinlikleriyle ilgili olarak öğrenciler dinleme öncesi, dinleme esnası ve dinleme sonrası bilgilendirilmekte midir?

2. YÖNTEM

Bu çalışmada nicel ve nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Yabancılar Türkçe öğretim kitaplarının(A1-A2) Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metnine uygunluğu dinleme etkinliklerinin amaçları ile kazanımları ve çeşitlilikleri açısından araştırılmıştır. Elde edilen veriler döküman analizi, frekans ve yüzde istatistikleriyle çözümlenmiştir. Bu çalışmada sadece A1-A2 düzeyi kitaplarındaki dinleme becerilerini geliştirmek üzere hazırlanan etkinlikler ile ilgili bölümler incelenmiştir.

2.1. Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Bu çalışmada yabancı dil olarak Türkçe öğretmek amacıyla hazırlanan A1-A2 düzeyindeki dört kitap seçilerek dinleme bölümleri tarama modeli ile desenlenmiş ve veriler toplanmıştır. Avrupa Konseyinin çağdaş dil öğretim ölçütleri göz önüne alınarak hazırlanan Ankara Üniversitesi, TÖMER'in *Yeni Hitit 1* Kitabı (A1-A2); çok yazarlı olarak hazırlanan *İstanbul Yabancılar için Türkçe Kitabı*(A1-A2); iki yazarlı bireysel ve sınıf içi öğrenme kitabı olarak hazırlanan *Pratik Türkçe* (A1-A2) ve tek yazarlı *Yabancılar İçin Türkçe Öğrenme Kitabı* (A1) incelenmiş Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metnine uygunluğu araştırılmıştır. Verilerin çözümlenebilmesi amacıyla kitaplarda yer alan dinleme bölümleri Dinleme/izleme ve dinleme olarak iki sınıflandırmaya göre tabloda (Bkz. Tablo 5) sunulmuş ve Kara (2011)'nın çalışmasında yer alan amaçlar ve kazanımlar ile ilgili liste aşağıdaki tablolarda listelenmiştir (s. 176-179).

Tablo 3. A1-A2 Düzeyinde Temel Dil Becerisi: Dinleme/İzleme - Dinleme

A1-A2 Düzeyinde Dinleme/İzleme Amaçlar
1. Dinlediğini/ izlediğini anlama ve çözümleme (A1, A2)
2. Günlük hayata ilişkin dinlenen/izlenen kısa ve basit ifadeleri anlama (A1)
3. Soru ve talimatları, kısa basit yol tariflerini anlama (A1)
4. Sayı, fiyat ve saatleri anlama (A1)
5. Günlük, basit karşılıklı konuşmaları çaba sarf etmeden anlama (A2)
6. Çevresindeki yavaş, anlaşılır bir şekilde sürdürülen tartışmaları anlama (A2)
7. Acil ve anlık gereksinimleriyle ilgili kalıp ifadeleri anlama (A2)
8. Nasıl gideceği ile ilgili basit yol tariflerini anlama (A2)
9. Yavaş ve anlaşılır biçimdeki günlük konularla ilgili kısa kayıtlardaki önemli bilgileri anlama (A2)
10. Görsel materyallerle sunulan olay, trafik kazaları gibi TV haber yorumlarının ana konusunu anlama (A2)
11. Kısa, basit, ileti ve duyuruların ana konusunu anlama (A2)
12. Dinlediklerinde/izlediklerinde, ipuçlarından hareketle kısa, basit bir olayı ve hikâyeyi anlama (A2)

Tablo 4. A1-A2 Düzeyinde Temel Dil Becerisi: Dinleme/İzleme - Dinleme

A1-A2 Düzeyinde Dinleme/İzleme Kazanımlar
1. Basit yönergeleri anlar.
2. Kendisi ailesi ve tanıdığı kişilerle ilgili sözcükleri ve ifadeleri yavaş ve anlaşılır konuşulduğunda anlar.
3. Selamlaşma ve tanışmayla ilgili günlük dildeki basit ifadeleri anlar.
4. Sınıfta ve evde en çok kullanılan nesnelere adını anlar.
5. Basit bir dille yazılmış şarkıları, şiirleri vb. Anlar.
6. Basit ve açık olarak yöneltilen soruları anlar.
7. Sayıları, fiyatları, saatin kaç olduğunu ve gün, ay yıl ile ilgili ifadeleri anlar.
8. TVde ve işitsel araçlardaki basit anlaşılır günlük ihtiyaçları ve ilgili programları, kayıtları anlar.
9. Dinlediği izlediği duyuru ve mesajları anlar.
10. Dinlediklerinde, izlediklerinde, ipuçlarından hareketle kısa bir olayı ve hikâyeyi anlar.
11. Dinlediği metne ilişkin soruları anlar.
12. Dinlediklerini izlediklerini özetler.
13. Dinlediği, izlediği olayın devamını ve sonucunu tahmin eder.

Tablo 3 ve Tablo 4'te yer alan metinler Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metninde yer alan ve Kara (2011) çalışmasında programa konulması için önerdiği listedir. Bu nedenle bu listenin uygulanmasının ve değerlendirilmesinin uygun olduğu varsayılmaktadır. ADÖÇ'te yer alan amaçlar için (Var=+, Yok=-) ve kazanımlar için ise (Evet=E, Hayır=H, Kısmen=K) kullanılan ölçek ile ilgili liste 10 kişilik bir araştırma grubuna verilmiş ve onların bağımsız olarak işaretledikleri veriler başka bir araştırmacı tarafından tablolatırılmış ve oranların ortalaması bulunarak değerlendirmeye tabii tutulmuştur. Bu listelere göre analizi yapılan veriler tutarlılık ve güvenilirlik açısından ayrı araştırmacı tarafından listelenerek karşılaştırılmış ve araştırmacıların listelerinde tutarlılık tespit edilmiştir (güvenirlik=uzlaşma sayısı÷uzlaşma+uzlaşma sayısı (Tavşancıl ve Aslan: akt. Çetinkaya ve Hamzadayı 2014: 9).

3. BULGULAR ve YORUMLAR

Çalışmanın bu bölümünde yabancı dil olarak Türkçe öğretimi alanında yazılmış olan kurumsal, çok yazarlı, iki yazarlı ve tek yazarlı öğretim kitaplarından *Yeni Hitit (YH)*, *İstanbul Yabancılar için Türkçe (İST)*, *Pratik Türkçe (PT)* ve *Yabancılar için Türkçe (YİT)* seçilmiş ve dinleme metninin ADÖÇ'e uygunluğu araştırılmıştır. Dinleme metninin çözümlenmesi; 1) kitaplarda bulunan ünite sayısı ile her üniteadaki dinleme metninin sayısı, dinleme etkinliklerinin sayısı ve nitel çeşitliliklerinin yüzdeliklerini bulma, 2) ADÖÇ'te yer alan amaç ve kazanımların kitaplardaki uygunluğunu bulma olarak iki şekilde yapılmıştır. Kitaplarda bulunan ünite sayısı, ünitelerde yer alan dinleme bölümleri ile bu bölümlerde yer alan dinleme etkinliklerinin sayısı ve çeşitliliklerinin yüzdelik dağılımı aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 5. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarının Yer Alan Dinleme Becerileri ve Etkinlikleri

A1-A2		YH		İST		PT		YİT		
Ünite sayısı		12		12		10		21		
Dinleme Bölümlerinin sayısı		64		38		48		41		
Dinleme Etkinliklerinin sayısı		71		44		56		41		
		N	%	N	%	N	%	N	%	
Dinleme bölümü etkinlikleri	Takip ederek Dinleme / izleme	Okuma	1	1,40	0	0	14	25,00	41	100,00
		Ek tamamlama	3	4,22	1	2,27	0	0	0	0
		Boşluk doldurma	23	32,39	15	34,09	10	17,75	0	0
		Çoktan seçme	3	4,22	4	9,09	2	3,57	0	0
		Tablo doldurma	3	4,22	5	11,36	2	3,57	0	0
		Eşleştirme	3	4,22	0	0	2	3,57	0	0
		Sıralama	3	4,22	3	6,81	1	1,78	0	0
		İşaretleme	11	15,49	1	2,27	0	0	0	0
		Bulma	2	2,81	1	2,27	0	0	0	0
		Yazma/cevap verme	6	8,45	2	4,54	2	3,57	0	0
		Dinleme tekrar etme	0	0	0	0	7	12,50	0	0
	Dinleme Metin	Boşluk doldurma	0	0	0	0	2	3,57	0	0
		Tablo doldurma	0	0	2	4,54	2	3,57	0	0
		Çoktan seçme	0	0	0	0	1	1,78	0	0
		İşaretleme	5	7,04	1	2,27	0	0	0	0
		Sıralama	0	0	1	2,27	0	0	0	0
		Bulma	1	1,40	1	2,27	0	0	0	0
		D/Y işaretleme	0	0	3	6,81	2	3,57	0	0
		Yanlış düzeltme	3	4,22	1	2,27	0	0	0	0
Sorulara cevap verme	3	4,22	3	6,81	4	7,14	0	0		

Tablo 5. Yabancı dil olarak Türkçe öğreten ders kitapları, dinleme/izleme ve dinleme etkinlikleri açısından incelendiğinde dağılımlarınönemli farklılıklara sahip olduğu görülmektedir. Kurumsal olarak hazırlanmış Yeni Hitit 1 (YH) dinleme etkinliklerinin büyük çoğunluğu boşluk doldurma

(%32,39) ve işaretlemeye (%15,49) yer verirken İstanbul Yabancılar İçin Türkçe (İST) boşluk doldurma (%18,18) ve tablo doldurma (%11,36), Pratik Türkçe (PT) dinleyerek okuma (%25,00) ve boşluk doldurma (%17,85), Yabancılar İçin Türkçe Öğrenme (YİT) kitabı ise sadece dinleyerek okuma etkinliklerine yer vermiştir (%100). YH, dinlerken yazma etkinliklerine %8,45, İST %4,54, PT %3,57 yer verirken, YİT dinleme becerilerinin yazılarak pekiştirilmesine yönelik çalışmaya yer vermemiştir. Dinlerken tablo doldurma ile ilgili etkinliklerde gözlemlenen ise İST kitabındaki etkinliklerin (%11,36), YH (%4,22) ve PT (%3,57) kitabından fazla olduğudur. Çoktan seçmeli etkinliklerde de İST %9,09 olarak yüksek oranda yer alırken, YH (%4,22) ve PT (%3,57) kitaplarında birbirine yakın sonuçlar gözlenmektedir. Dinleme esnasında yapılan sıralama etkinlikleri konusunda YH ve İST kitapları eşit sayıda etkinliğe yer verirken (YH%4,22 ve İST%6,81), PT'de (%1,78) az sayıda etkinlik yer almıştır. Eşleştirme etkinliklerine yer verilen kitaplar ise YH (%4,22) ve PT (%3,57) olarak görülmektedir. Dinlerken bulma etkinliği YH (%2,81) ve İST (%2,27) birbirine çok yakın değerler göstermektedir. Dinleme/izleme etkinliklerinde kitaplarda en az yer alan bölümler ise YH (%1,40) ve İST (%0) okuma; PT kitabında ek tamamlama, bulma ve işaretleme yer almazken, YİT ise okuma dışındaki tüm etkinlikler göz ardı edilmiştir. Dinleme sonrası yapılan etkinlikler de öğrencilerin zihinlerinde anlamlandırdıkları ve kodladıkları bilgileri geri çağırarak gösterebilmeleri açısından önemlidir. Ancak dinleme sonrası etkinliklerle ilgili değerlendirmede kitaplar arasında belirgin bir fark gözlenmektedir. Örneğin, işaretleme ile ilgili etkinlik sonuçları YH (%7,04), İST (%2,27); yanlış düzeltme ile ilgili etkinlikler YH (%4,22), İST (%2,27); iken bulma YH (%1,40), İST (%2,27) olarak görülmektedir. Sorulara cevap verme açısından ise YH (%4,22), İST (%6,81) ve PT (%7,14) kitaplarında benzer oranlara yer verilmiştir. Doğru-Yanlış etkinliği sadece iki kitapta yer almaktadır: İST (%6,81) ve PT (%3,57). Tablo doldurma yine sadece İST (%4,54) ve PT (%3,57) kitaplarında yer bulmuştur. Çoktan seçmeli ve boşluk doldurma sadece PT (%1,78 ve %3,57) yer alırken, sıralama etkinliklerinin de sadece İST (%2,27) kitabında yer aldığı görülmektedir. Sonuç olarak dört ders kitabının dinleme etkinlikleri ile ilgili kısımlar incelendiğinde takip ederek dinleme ve izleme bölümünde en etkili etkinliklerin YH; en az etkinliklerin ise YİT kitabında olduğu bulunmuştur. Metin dinleme şeklinde gerçekleştirilen ve genellikle görsellerle desteklenen bu bölümde ise en etkili etkinliklerin İST ve PT kitapları tarafından kullanıldığı bulunmuştur. Ancak tüm etkinliklerin anlama, tanıma, belirli bilgiyi bulma, ayrıntılı anlama ve anafikir ile akıl yürütme açısından değerlendirilmesinde tanıma, belirli bilgi %45, ayrıntılı anlama %40 ve anafikir, akıl yürütme ve çıkarım yapmada ise %15 oranında kaldığı görülmektedir. Bu da kitaplardaki dinleme etkinlikleriyle ilgili oranların yetersiz olduğunu göstermekte ve etkinliklerdeki bilişüstü, bilişsel ve duyuşsal oranların yeniden gözden geçirilerek yapılması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

ADÖÇ'te yer alan ve Kara (2011)'nın çalışmasında yabancılar Türkçe öğretimi programına konulması için önerdiği amaçlar (var +; yok -) ve kazanımlar (Evet=E, Hayır=H, Kısmen=K) listesinde yer alan maddelerin analizleri Tablo 6 ve Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 6. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Amaçlarının ADÖÇ'e Uygunluğu

Amaçlar	YH	İST	PT	YİT
1. Dinlediğini/ izlediğini anlama ve çözümleme (A1, A2)	+	+	+	+
2. Günlük hayata ilişkin dinlenen/izlenen kısa ve basit ifadeleri anlama (A1)	+	+	+	+
3. Soru ve talimatları, kısa basit yol tariflerini anlama (A1)	+	+	+	-
4. Sayı, fiyat ve saatleri anlama (A1)	+	+	+	+
5. Günlük, basit karşılıklı konuşmaları çaba sarf etmeden anlama (A2)	+	+	+	+
6. Çevresindeki yavaş, anlaşılır bir şekilde sürdürülen tartışmaları anlama (A2)	+	+	+	-
7. Acil ve anlık gereksinimleriyle ilgili kalıp ifadeleri anlama (A2)	+	+	+	-
8. Nasıl gideceği ile ilgili basit yol tariflerini anlama (A2)	+	+	+	-
9. Yavaş ve anlaşılır biçimdeki günlük konularla ilgili kısa kayıtlardaki önemli bilgileri anlama (A2)	+	+	+	-
10. Görsel materyallerle sunulan olay, trafik kazaları gibi TV haber yorumlarının ana konusunu anlama (A2)	+	+	-	-
11. Kısa, basit, ileti ve duyuruların ana konusunu anlama (A2)	+	+	+	-
12. Dinlediklerinde/izlediklerinde, ipuçlarından hareketle kısa, basit bir olayı ve hikâyeyi anlama (A2)	+	+	+	-

Ders kitaplarındaki dinleme etkinliklerinde yer alan amaçların ADÖÇ'e uygunluğu değerlendirildiğinde, kitaplardan YH ve İST bütün amaçları karşılarken, PT *Görsel materyallerle sunulan olay, trafik kazaları gibi TV haber yorumlarının ana konusunu anlama (A2)* gibi bir amacı içeriğine koymamıştır. YİT ise sadece *Dinlediğini/ izlediğini anlama ve çözümleme (A1, A2)*; Soru ve talimatları, kısa basit yol tariflerini anlama (A1); *Sayı, fiyat ve saatleri anlama (A1)*; *Günlük, basit karşılıklı konuşmaları çaba sarf etmeden anlama (A2)* dışında diğerlerine yeterli düzeyde yer vermemiştir. Ayrıca YİT kitabındaki tüm dinleme metinleri okuma şeklinde olduğu için tanıma düzeyinde kalmıştır ve öğrencinin üstbilişsel stratejileri kullanarak bilgiyi ayrıntılandırma ve çıkarım yapma kısmı bulunmamaktadır. Bununla birlikte her ne kadar tabloda ADÖÇ kazanımlarının çoğu kitaplarda yer alıyor gibi görünse de öğrencilerin kazanımı konusunda yeterli ön bilgiyi kapsamadığı ve sadece bilişsel düzeyde karşıladığı görülmektedir.

Tablo 7. Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Kazanımlarının ADÖÇ'e Uygunluğu

Kazanımlar	YH	İST	PT	YİT
1. Basit yönergeleri anlar.	E	E	E	E
2. Kendisi ailesi ve tanıdığı kişilerle ilgili sözcükleri ve ifadeleri yavaş ve anlaşılır konuşulduğunda anlar.	E	E	E	E
3. Selamlaşma ve tanışmayla ilgili günlük dildeki basit ifadeleri anlar.	E	E	E	E
4. Sınıfta ve evde en çok kullanılan nesnelere adını anlar.	E	E	E	E
5. Basit bir dille yazılmış şarkıları, şiirleri vb. anlar.	E	E	E	E
6. Basit ve açık olarak yöneltilen soruları anlar.	E	K	E	E
7. Sayıları, fiyatları, saatin kaç olduğunu ve gün, ay yıl ile ilgili ifadeleri anlar.	E	E	E	E
8. TVde ve işitsel araçlardaki basit anlaşılır günlük ihtiyaçları ve ilgili programları, kayıtları anlar.	E	E	H	H
9. Dinlediği izlediği duyuru ve mesajları anlar.	E	E	E	E
10. Dinlediklerinde, izlediklerinde, ipuçlarından hareketle kısa bir olayı ve hikâyeyi anlar.	E	E	H	E
11. Dinlediği metne ilişkin soruları anlar.	E	E	E	E
12. Dinlediklerini izlediklerini özetler.	E	E	K	H
13. Dinlediği, izlediği olayın devamını ve sonucunu tahmin eder.	H	H	H	H

Tablo 7'de görüldüğü gibi yabancılar Türkçe öğretmek amacıyla yazılan Türkçe kitaplarındaki kazanımların değerlendirilmesinde ADÖÇ ve Kara (2011)'nin program önerisi ele alınmıştır. Bu değerlendirmeye göre YH ve İST kazanımların çoğunluğunu karşılarken *Dinlediği, izlediği olayın devamını ve sonucunu tahmin eder* maddesini karşılamadığı görülmektedir. PT ve YİT ise *TVde işitsel araçlardaki basit anlaşılır günlük ihtiyaçları ve ilgili programları, kayıtları anlar.*, ve *Dinlediği, izlediği olayın devamını ve sonucunu tahmin eder* kazanımlarını sağlayamamaktadır. PT *Dinlediklerinde, izlediklerinde, ipuçlarından hareketle kısa bir olayı ve hikâyeyi anlar.*, maddelerinin kazanımı konusunda yetersiz kalmaktadır.

Çalışmanın üçüncü alt başlığı olan problem, yabancı dil olarak Türkçe öğreten kitaplarda yer alan dinleme etkinlikleriyle ilgili olarak öğrencilerin dinleme öncesi ne kadar bilgilendirildiği, dinleme esnasında ön bilgilerinin harekete geçirilip geçirilmediği ve dinleme sonrasında ne kadar çıkarım yaptıkları ile ilgilidir. Dinleme bölümleri görseller açısından değerlendirildiğinde eksiklik göze çarpmamaktadır. Bunun yanı sıra dinleme becerileri ile ilgili kazanımların en üst seviyede oluşabilmesi için ders kitaplarının dinleme bölümlerinin bir taraftan ön bilgileri kapsayacak şekilde görsel, başlık ya da yönergelerle desteklemesi diğer taraftan da dinleme süreçlerinin çok iyi planlanması gerekmektedir. Dinleme bölümlerinde öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçiren önemli girdilerden birisi olan dinleme etkinliklerinde başlık verilmesi ile ilgili veriler aşağıdaki Tablo 8'de yer almaktadır.

Tablo 8. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Dinleme Etkinliklerinde Başlık Kullanımı*

Kitaplar	Ünite sayısı	Dinleme etkinlikleri	Başlığı verilen dinleme etkinlikleri	%
YH	12	71	53	74,64
İST	12	44	34	77,29
PT	10	56	26	46,42
YİT	21	41	4	9,75

Tablo 8’de verildiği gibi dinleme etkinliklerine başlamadan önce öğrencilerin dinleyeceği metinde maruz kalacakları bilginin harekete geçirilmesi için gerekli olan başlık verme YH (%74,64), İST (%77,29) kitaplarında birbirine yakın oranlarda; PTkitabında %46,42 oranında, YİT kitabında %9,75 oranındadır. Bu sonuçlar ele alındığında kitapların dinleme etkinliklerinin öğrencilerin ön bilgilerini kullanmalarına olanak sunmadığı ve doğrudan dinleme etkinliğini gerçekleştirerek anladıklarını ya da ayımsadıklarını göstermeleri istenmektedir. Ancak dinleme bölümleriyle ilgili başlıkların verilmemesi öğrencilerin duyduklarını ne ölçüde içselleştirdikleri konusunda kesin bilgi veremeyecektir. Hâlbuki ADÖÇ yönerge dinlemeyi de tanımlayıcı ölçek olarak değerlendirmektedir (s. 65). Bu nedenle başlıkların yanısıra dinleme etkinliklerini yönlendiren yönergeler de dinleme etkinliklerinin olumlu sonuçlanması için önem taşımaktadır. Yönergelerin kullanımlarıyla ilgili verilerin değerlendirilmesinde dinleme öncesi, dinleme esnası ve sonrası kazanımlarında sınırlı olduğu görülmüştür. Dinleme bölümlerindeki etkinliklerin ön bilgilerini harekete geçiren dinleme öncesi etkinlikler, dinleme esnasındaki etkinlikler ve dinleme sonrası yapılan etkinlikler ile ilgili veriler yönergeler aşağıdaki Tablo 9’da yer almaktadır.

Tablo 9. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi Ders Kitaplarındaki Yönergeler*

Kitaplar	Kitaplardaki dinleme etkinlikleriyle ilgili yönergeler		
	Dinleme öncesi etkinlikler	Dinleme esnasındaki etkinlikler	Dinleme sonrası etkinlikler
YH	<i>Tamamlayalım, dinleyelim vb.</i>	<i>Dinleyelim, tamamlayalım; Dinleyelim, işaretleyelim.</i>	<i>Dinleyelim, yazalım; Tamamlayalım, yeniden anlatalım vb.</i>
İST	<i>Can’ın ajandasına bakalım. Metni dinleyelim.</i>	<i>Dinleyelim ve yazalım; Dinleyelim ve boşlukları dolduralım; Dinleyelim ve tablodaki boşlukları dolduralım, vb.</i>	<i>Metni dinleyelim ve soruları cevaplayalım.</i>
PT	-	<i>Aşağıdaki cümleleri/ kelimeleri dinleyiniz ve tekrar ediniz; Aşağıdaki metni dinleyiniz; Aşağıdaki diyalogu dinleyiniz ve diyaloglardaki boşlukları doldurunuz vb.</i>	-
YİT	-	<i>Lütfen dinleyiniz ve aşağıdaki durumları çalışınız.</i>	-

Tablo 9’da da görüldüğü gibi kitaplardaki dinleme etkinlikleri yönergeler açısından değerlendirildiğinde kitaplar arasında fark görülmektedir. YH çok kısa ve sınırlı yönergeler kullanırken İST öğrencilere dinleyeceği metinle ilgili ön bilgi sunmaktadır. PT kitabındaki yönergeler hem Türkçe hem de İngilizce verilmiştir ancak YİT kitabındaki yönergeler ise sadece İngilizcedir ve Türkçe açıklama verilmemiştir. Hâlbuki öğrencilerin dinleme becerilerinin geliştirilmesi için ön girdiler çok önemlidir. Birdenbire “*Dinleyiniz.*” yönergesiyle başlayan metin öğrenciler için ana fikre ulaşmayı engelleyici olabilir. Çünkü öğrencilerin maruz kaldıkları hedef dilin alfabesi, söz dizimsel yapısı, sesletimi kendi bildikleri diğer dillerden farklılık gösterebileceğinden, bilişsel düzeyde şemayı oluşturmada zaman kaybedebilirler. Sadece dil yapılarıyla ilgili değil içerik açısından da dinlemenin öğrencileri hazırlaması önem taşımaktadır. Bu nedenle etkinliklerin yapılmadan önce öğrencilerin bilişsel ve duygusal anlamda hazırlanması büyük yarar sağlamaktadır. Ancak yabancı dil olarak Türkçenin öğretimi kitaplarındaki genel eğilim yönergeleri kısa tutarak öğrenciyi hazırlamadan doğrudan dinlemeye maruz bırakmasıdır. Ders kitaplarında yönergeler çok kısa ve sınırlı verilmekle birlikte YH kitabında *Adresi bulalım* şeklinde yönergeler vardır. İST ve PT kitaplarının bazı dinleme bölümlerinde de öğrencilerin önceden düşünmelerine olanak sağlayan ve dinlemeyi kolaylaştıran bazı yönergeler verildiği görülmektedir. Örneğin; İST kitabında ‘*Sibel Hanım doktora gittikten sonra eczaneye uğruyor. Metni dinleyelim. Boşlukları dolduralım (s. 93).*’ ve PT kitabında ‘*Alena ve arkadaşı kitapçıdalar. Bugün kitapçıda çok müşteri var. Uğur, kitapçıda çalışıyor ve müşterilere yardım ediyor. Mustafa ve Alena kitaplara bakıyorlar (s. 182).*’ yer almaktadır. Bu tür yönergelerin kitap başından itibaren sistematik bir şekilde verilmesi hem öğrencilerin genel yeteneklerini, dünya ve dil deneyimlerini harekete geçirerek duyduklarını daha kolay anlamalarını sağlar hem de dersin eğlenceli geçmesine yardımcı olur.

4. SONUÇ

Dinleme etkinlikleri, konuşmada yer alan bilgilerin anlaşılması, yorumlanması, işlenmesi, birbirini takip eden cümleler arasındaki ilişkilerin saptanması, önemli bilgilerin değerlendirilip ayıklanarak bellekte saklanması ve karşıdaki konuşucuya iletişimi doğru ve sağlıklı gerçekleştirmek amacıyla çok önemlidir. Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metninde de belirtildiği üzere öğrencinin dinleme sürecinin etkili ve kolay şekilde gerçekleşmesi için dinleme etkinliklerine seviyelere göre önem verilmektedir (örneğin; alışveriş, lokanta gibi temel kişisel ihtiyaçlarla ilgili basit ifade, soru ve bilgileri anlayabilmesi; Günlük hayatta ilgi hobi, sosyal yaşam, müzik gibi alanlara giren konularda basit sözcük ve ifadeleri anlayabilmesi vb.). Bu içerikleri kapsamaya açıdan sonuçlar değerlendirildiğinde, kitaplardaki dinleme etkinliklerinin ADÖÇ’te belirtilen ölçütlere uyduğu görülmektedir. Ancak kitapların dinleme bölümleri biçimsel yani öğrencilerin metne hazırlanmaları açısından ele alındığında eksikliklerin olduğu tespit edilmiştir. Dinleme etkinliklerinin doğrudan öğrencilere dinletilmesi yerine dinleme öncesi, sırası ve sonrasında mutlaka gerekli olan bazı girdilerin sunulmadığı, sunulduktan sonra da onları doğrudan ölçme ve değerlendirmeye olanak sağlayan soruların yeterince sorulmadığı görülmüştür. Hâlbuki

dinlemenin en üst seviyede yer alabilmesi için yabancılara Türkçe ders kitaplarında yer alan dinleme etkinliklerinin yeniden göz önüne alınarak aşağıdaki önerilere göre hazırlanması gerekmektedir:

1. Dinleme etkinliklerinin başlıkları yeniden gözden geçirilmeli, her etkinlik bilişsel ve duyuşsal açıdan ön hazırlanmayı sağlayacak şekilde kitapların dinleme bölümlerinde yer almalıdır. Hiç kuşkusuz, dinlenilecek metinlerle ilgili başlıklar ve görseller öğrencilerin bilgiye ulaşmalarını veya bellekten çağırarak kullanmalarını kolaylaştırır.
2. Dinleme etkinliklerinin yönergeleri de yeniden gözden geçirilmelidir. Yönergeler kısa ve belirsiz cümlelerden değil öğrencilerin bilgiye ulaşmalarını veya bellekten çağırarak kullanmalarını kolaylaştıracak özelliklere sahip olmalıdır. Çünkü yönergeler, dinleme becerilerinin derslerde nasıl uygulanacağına dair öğretmen ve öğrenciyi yönlendirerek etkinliklerin ve bilgilerin daha kalıcı olmasına yardımcı olur. Unutulmaması gereken en önemli nokta da öğretmenin dinleme becerilerini geliştirirken yönergeler üzerinde bir takım değişiklikler yapmasının bazen gerekli olduğudur.
3. Dinleme etkinlikleriyle ilgili dinleme öncesi, esnası ve sonrası kazanımlarıyla ilgili ön bilgilerin gözden geçirilerek zenginleştirilmesi yoksa eklenerek etkinliklerin bireysel farklılıklara göre daha işlevsel hale getirilmesi önemlidir. Dinleme öncesi hazırlık soruları ve dinleme esnası soruları öğrencilerin dinlediklerini anlamaları ve metinde geçen olayların nerede, nasıl, ne zaman ve kimler arasında geçtiğini oluş sırasına göre anlayıp cevap vermesini kolaylaştırır. Dinleme etkinliklerinin öncesinde daha çok ön bilgi içeren soruları bulundurulması, dinleme esnasında belirli bilgileri yakalamayı sağlayan soruların hazırlanması, dinleme sonrasında ise daha kapsamlı ve bilişsel olgunluğa ulaşmayı sağlayan soru türlerinin olması öğrencilerin sadece sınıf ortamında değil hedef dilin konuşulduğu ortamlarda daha rahat iletişim kurmalarını kolaylaştırır. Bu sorular Bloom Taksonomisi'ne uygun olarak bilgilerin hatırlanması, yorumlanması, işlenmesi, sınıflandırılması, sentezlenmesi ve değerlendirilerek gerekli bilgilerin ayıklanması boyutunda çeşitlilik içermelidir.
4. İşitsel materyallerin belirli bir izleni içerisinde kazanımlar göz önüne alınarak gruplandırılmalı ya da konulara göre sınıflandırılmalıdır. Ancak öğrencilerin kendi yaşamlarında kullanmalarını sağlayacak türden hazırlanması bilgilerin harekete geçirilmesine olanak sağlayacaktır. Ürünlerin sadece sınıf içi için değil sınıf dışında da öğrenciyi güdüleyecek şekilde hazırlanması gerekmektedir. Şarkı, film, türkü, sesli roman gibi ürünlerin kullanılması gerek dile gerekse kültüre maruz kalınması açısından yararlıdır. Ayrıca bu ürünlerin sınıf dışı kullanılmak üzere öğrencileri yönlendirmesi ve öğrenci seviyesine göre seçimlerde bulunması hem öğrencilerin dil becerilerini geliştirmelerine hem de onların farklı dil ve hedef kültüre karşı farkındalık, hedef dilin işlevselliği konusunda ön bilgiye sahip olmalarına yardımcı olacak ve dinleme becerilerini en üst düzeye taşıyacaktır.
5. Eğitim kurumlarının dinleme etkinlikleri içeren ürünler hazırlarken değişik öğrenci ihtiyaçlarına cevap verecek etkinlik çeşitliliğini göz önünde bulundurmaları zorunludur. Kurumların, dinleme becerilerinin sadece sınıf ortamında değil öğrencilerin sınıfı

terkettikleri andan itibaren koridorlarda ve öğrencilerin temel ihtiyaçlarını giderdikleri ortak mekânlarda da interkom sistemiyle öğrencilerin duyma ve işitme yetilerinin geliştirilmesine olanak sağlayan teknolojiden yararlanması öğrencilerin dinledikleri ve duydukları seslerin ayırımına vararak sağlıklı iletişim kurmalarına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

- Alderson C., Figueras N., Kuijper, H., Nold, G., Takala, S. & Tardieu, C. (2006). Analysing Tests of Reading and Listening in Relation to the Common European Framework of Reference: The Experience of the Dutch CEFR Construct Project, *Language Assessment Quarterly*, 3:1, 3-30, DOI: 10.1207/s15434311laq0301_2. http://dx.doi.org/10.1207/s15434311laq0301_2
- Büyükkız, K. K. (2014). Yabancılar Türkçe Öğretimi Alanında Hazırlanan Lisansüstü Tezler Üzerine Bir İnceleme/An Investigation on Graduate Dissertations Written on Turkish Teaching as a Foreign Language. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11,25, 203-213.
- Cunningsworth, A. (1995). *Choosing Your Coursebook*. Oxford: Heinemann Publishers Ltd.
- Demirel, Ö. (1999). *Yabancı Dil Öğretimi*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yay.
- Erdem, C., ve Yakıcı, A. (2015). Polonya'daki Türkoloji Bölümü Öğrencilerinin Dinleme Becerilerinin Avrupa Ortak Başvuru Metni Kriterleri Açısından Değerlendirilmesi. *International Journal of Languages' Education and Teaching*, 3 (3), 102-114.
- Göçer, A., Çaylı, C. ve Çavuş S. (2016). Türkçenin Yabancı Dil Olarak Öğretimiyle İlgili Kaynakça Denemelerine Kesitsel Bir Katkı: 2013-2015 Yılları. *International Journal of Turkish Education and Training, Uluslararası Türkçe Eğitimi ve Öğretimi Dergisi*. Sayı 1 C 1, 19-85.
- Grant, M. (1987). *Making the Most of Your Textbook*. London: Longman.
- Güneş, F. (2007). *Türkçe Öğretimi ve Zihinsel Yapılandırma*. Ankara: Nobel Yayınları
- İsakoviç, N., ve Arslan, M. (2015). Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretiminde Dinlediğini ve Okuduğunu Anlama Becerisinin Gelişimine Etki Eden Unsurların Belirlenmesi. *Canik Başarı Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kültür ve Medeniyet Dergisi*, 1 (1), 125-138.
- İstanbul Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı, 2012, İstanbul: Kültür Sanat Basımevi.
- İşcan, A. ve Aydın, G. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe Dinleme Öğretimi. *Yabancı Dil Olarak Türkçe Öğretimi: Kuramlar, Yaklaşımlar, Etkinlikler*. (Edt. A. Şahin). Ankara: Pegem Akademi
- Kara, M. (2011). Avrupa Dilleri Öğretimi Ortak Çerçeve Metni Doğrultusunda Türkçe Öğrenen Yabancılar A1-A2 Seviyesinde Türkçe Öğretim Programı Örneği. *Zeitschrift für die Welt der Türken/Journal of World of Turks*, 3(3), 157-195.
- MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı Çeviri Komisyonu, (2009), *Diller için Avrupa Ortak Başvuru Metni Öğrenme-Öğretme-Değerlendirme*, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı Yayınları, Ankara.
- Melanlıoğlu, D. (2015). Yabancı Öğrenciler İçin Dinleme Becerisine Yönelik Üstbilişsel Dereceli Puanlama Anahtarı. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, ÖS-II, 391-404.
- Özbay, M. (2005). *Bir Dil Becerisi Olarak Dinleme Eğitimi*. Ankara: Akçay Yayınları
- Yetişkinler İçin Avrupa Dil Portfolyosu, TÖMER (T.Y). *Avrupa Dil Portfolyosu: Onaylı Model No: 56.2004*<http://www.coe.int/portfolio>
- Pratik Türkçe, 2015, İstanbul: Anadolu DKM Yayınları.

Richards, J.C. (2001). *The Rule of Textbooks in a Language Program*. Cambridge: Cambridge University Press.

Tüfekçiođlu, B. (2014). Yabancı Dil Olarak Türkçe đretiminde Dinleme Etkinlikleri ile Sözcük đretimi zerine Bir Araştırma: ukurova TMER rneđi. *E-Dil Dergisi*, 2, 35-51.

Vygotsky, L. (1978). Interaction Between Learning and Development. *Readings on the Development of Children*, 23(3), 34-41.

Yabancılar İçin Türkçe đrenme Kitabı, 2016, İstanbul: Anı Yayıncılık.

Yeni Hitit, Yabancılar İçin Türkçe Ders Kitabı, 1999, Ankara: Ankara Üniversitesi, TMER.